

Berättelser ur livet – om minnesinsamlingar i Postmuseum

av Louise Lind

En berättelse ur verkliga livet är en genuin och oslagbar källa till den personliga upplevelsen. Att beskriva sitt liv och sina tankar genom att skriva ned minnen kan ge ett viktigt dokument till framtida forskning.

Ett citat från ett av bidragen till *Postman minns*, Postmuseums minnestävling på 1950-talet, kan få visa litet vad det handlar om. Det är Elisabeth Sahlgren (1886-1980), som vid pensioneringen var postmästare i Orsa, som tar hjälp av sin personliga dagbok för att beskriva sitt liv i Postens tjänst. År 1907, vid 21 års ålder, hade hon med kort varsel blivit förflyttad från Karlskoga till Mora. Den 12 september samma år skriver hon:

”Vi ha det verkligen idylliskt, Malla Andersson, min gamla kompis i Örebro, har också fått förordnande här. Nu ha vi stökat undan supén, bestående av fyra ägg, av vilka två voro skämda, ansjovis, rädisor och vatten. Det smakade härligt. Diskat har vi gjort i handfatet. Ja, man får ju göra så gott man kan... Vår nye postmästare, Benedicts-son, är mycket snäll, artig och uppmärksam. Han är styvson till den omtalade författarinnan Ernst Ahlgren. Han visade mig häromdagen silhuetter, som hon klippt. Det är tur att jag läst så mycket av henne som jag gjort, så jag kan resonera med postmästaren. På min födelsedag uppvaktade han med en förtjusande ros. Strax lite gladare...”

Detta var för över hundra år sedan. Rosen hon fick är sedan länge visnen och försvunnen, men hennes ord är bevarade, så att vi kan läsa dem, liksom böcker av Victoria Benedictsson, som skrev under pseudonymen Ernst Ahlgren.

LOUISE LIND, född 1952, ansvarar för bild- och dokumentsamlingarna i Postmuseum. Hon har en fil.kand. i arkeologi, etnologi, konstvetenskap och antikens kultur och samhällsliv från Stockholms universitet och är även konstnärligt utbildad vid Gerlesborgsskolan.

Allt vi någonsin skriver gör det möjligt att på något sätt ge meddelanden om den tid vi lever i till kommande generationer, under förutsättning att det bevaras. Ibland bevaras det medvetet, ibland blir det kvar av sig självt. Allt som finns kvar senare är spår av det som varit. Det är historia att kunna utforska och även kunna luta sig emot, som en grund som tidigare generationer har byggt.

Elisabeth Sahlgren år 1907.

Postterminalen i Uppsala 2005. Foto: Sven Tideman.

Vad är en minnesinsamling?

Att samla in minnen i form av skrivna berättelser är ett av de redskap museer använder sig av för att dokumentera. Man formulerar ett upprop, sprider det via massmedia och andra kanaler till olika målgrupper och ber dessa att skriva ner sina minnen och upplevelser kring ett visst tema. Snart börjar texterna från alla som känt sig manade att skriva att komma till museet, per brev eller med e-post. Ibland skickar de som skriver även med bilder och annat som belyser berättelsen. Ju större gensvaret blir desto bredare spegling av en tid i historien.

På så sätt får man ett tidsdokument om människors liv och tankar. Det kan vara skildringar både av samtiden och av det som varit. De insamlade texterna bevaras för framtiden. Erfarenheter, tankar, känslor och sammanhang vid tidpunkten för skrivandet finns samlade som i en depå av personliga berättelser att läsa, begrunda och uppleva, ett källmaterial för framtidens forskning.

Valet av tidpunkt för att göra en minnesinsamling kan vara medvetet och bero på omständigheter och förändringar i samhäl-

let. Kanske anas en historisk brytpunkt i nutiden. Två år efter det att Posten 1994 hade ombildats till aktiebolag gjorde Postmuseum insamlingen *Posten i förändring*. År 2000, inför ett nytt årtusende och alla tankar kring vad detta kunde innebära för kommunikationen, gjordes insamlingen *När jag mötte datorn*.

Det finns alltid en tanke bakom museets val av tema för upprop. Att be om en dagbok från ett visst datum kan ge en beskrivning av vardagen i Sverige vid just den tidpunkten eftersom många personer skriver om samma dag. Eller så är avsikten att få inblickar i människors syn på och erfarenheter av en viss företeelse, som med insamlingarna *När jag mötte datorn* och *Kläder i Posten*.

Det finns likheter mellan minnesinsamling och samtidsdokumentation. Båda dessa sätt att dokumentera kan ge fördjupningar i enskilda personers liv och arbete. De eventuella intervjuerna i en samtidsdokumentation är besläktade med minnesinsamlingen, på så sätt att en enskild människa berättar om eller beskriver saker utifrån egna erfarenheter. Vid en samtidsdokumentation doku-

menterar man även arbetsmiljön, ofta genom att fotografera, filma, göra ljudupptagningar och samla in fysiska dokument och föremål, ibland hela sammanhållna rum.

Samtidsdokumentation av postterminaler görs sedan år 2005 i samarbete mellan Postmuseum, Nordiska Museet och Stockholms Universitet och det sker inom ramen för Samdok, de svenska kulturhistoriska museernas samarbetsorganisation för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning. Att ta del av finns exempelvis praktikrapporten *Berättarröster – En studie i terminalarbetares liv*, skriven år 2008 av elever vid Stockholms Universitet.

Minnesinsamlingen går att se som ett nedslag i nutidshistoria. En av dess dimensioner är själva tidpunkten för när nedtecknandet sker. De som skriver gör det här och nu, även om själva texterna kan handla om tider längre tillbaka. Det är viss skillnad mellan att beskriva något som man ser framför sig i detta ögonblick eller har varit med om samma dag och att beskriva händelser som ägt rum i ens liv tidigare. Tidpunkten för när texten skrivs har betydelse för vad den innehåller, något som brukar bli allt tydligare ju längre tid det har gått sedan nedtecknandet. En minnesinsamling av skrivna berättelser är en skildring av samtiden i den bemärkelsen att de skrivits ned alldeles nyligen och att man därför kan utgå ifrån att skildringarna på något sätt har färgats av det.

Minnesinsamlingar i Postmuseum

Minnesinsamlingarna i museets arkiv är ett rikt material som speglar historien ur enskildas perspektiv och ger tillgång till personliga erfarenheter över tid.

Den första minnesinsamling museet gjorde var *Postman minns*, en skrivartävling vid mitten av 1950-talet. Sedan dröjde det lång tid tills nästa, som var en uppmaning att skriva *Dagbok den 14 maj 1991*. Därefter följde *Posten i förändring* (1996), *När jag mötte datorn* (2000), *Dagbok den 27 september 2001*, *Kläder i Posten* (2005), *Minnen av paket* (2008) och *Brevet som förändrade mitt liv* (2009).

År 2006 gjorde Karl Claesson, tidigare regionchef i Helsingborg, en efterlysning i personaltidningen *Nyhetsposten* av minnen och erfarenheter från alla som arbetat i Posten under efterkrigstiden och senare, en tid som han kallade *Postens guldålder*. Vissa av bidragen publicerades året därpå under rubriken *Så var det förr*. Samlingen av originalbidrag skänkte han sedan till Postmuseum.

Berättelser i världsklass är en samling som sprungit fram ur *Interna Dialogen*, ett personalinstrument i Posten AB. Berättelserna är skrivna 2009 av medarbetarna i utdelningsområde Värnamo och beskriver händelser som gör att arbetet känns meningsfullt. De har lämnats till museet av personaltidningen *Nyhetsposten*.

Det började med Postman minns

I december 1954 gick Postmuseum ut med sin allra första inbjudan till att skriva för en minnesinsamling. Inspirationen kom från Nordiska Museet, som redan på den tiden hade lång erfarenhet av att be olika yrkesgrupper i samhället att skriva om sina liv och arbeten.

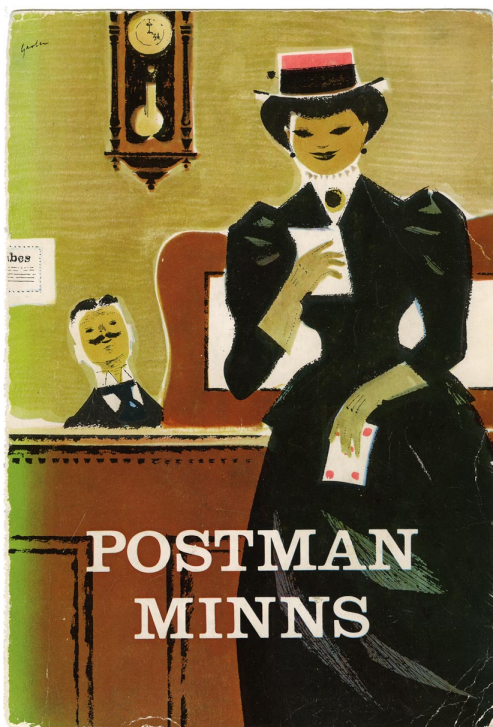
I personaltidningen *PS* kunde man läsa att Postmuseum ”utlyser en pristävling, som vänder sig till postverkets pensionärer och andra med många postår bakom sig och att med pristävlingen vill museet väcka intresse hos alla med minnen från livet i posten att berätta dessa minnen, så de bevaras åt framtiden”. Uppropet avslutades med orden ”Det är mödan värt, ty en rikare kunskap om förhållanden ”förr i världen” ger perspektiv på vår egen tillvaro. Den skapar en av de rötter, som mer än väl behövs i vår rotlösa tid”. I uppropet stod också ”Berätta utförligt om ert arbete i Posten. Berätta gärna dessutom om Er barndom och uppväxt, om äktenskap och familjeliv, om Era politiska och religiösa intressen – över huvud taget om sådant som Ni tror kan ha något intresse”.

Tävlingstiden var åtta månader för att skriva och skicka in sitt bidrag till *Postman minns*. När tiden gick ut den 1 september 1955 hade museet tagit emot många fascinerande

och informativa berättelser från hela landet. Det kom 197 bidrag om sammanlagt 3.798 skrivna sidor. I tävlingsjuryn satt Erik Lannge, Postmuseums grundare och föreståndare de första åren, museichefen Gunnar Stenerudh, postkontrollör Lennart Bäckström, amanuens Skans Torsten Nilsson och byråsekreterare Egon Jonsson, senare informationsdirektör och initiativtagare till den nydanande kampanj som myntade uttrycket *Ett brev betyder så mycket*.

Första pris var 500 kr, andra 200 kr och tredje 100 kr. Dessutom delades det ut ett stort antal bokpriser.

Sexton av bidragen valdes ut för publicering, bland dem Elisabeth Sahlgrens "Ur en kvinnlig postmästares dagbok". År 1956 gav museets vänförening ut boken *Postman minns, en samling levnadsbeskrivningar*. Samma år visades valda bidrag och fotografier från denna minnesinsamling på jubileumsutställningen *Postmuseum 50 år*.

Boken *Postman minns* gavs ut 1956. Omslagsbilden gjordes av Martin Gavler.

För att underlätta sökande i originalmaterialet sorterades alla bidragen till insamlingen *Postman minns* kronologiskt efter ankomstdatum. Varje sida stämplades med ett löpnummer och det bifogades ett författarregister och ett ortsregister med hänvisningar till de sidor där orterna omnämns. Därefter lät man binda in alla dessa originalbidrag som böcker med hårda pärmar och de förvaras sedan dess i museets arkiv.

Det opublicerade materialet innehåller mängder av spännande skildringar. Knut Bergström, född 1878, berättar om när han körde post i Hälsingland:

"Det var i februari månad 1898. Jag skulle tjänstgöra för ordinarie postiljonen å linjen Bollnäs-Voxna. Mellan Bollnäs-Alfta var isgata men ej slädföre. Som fordon användes gigg eller s.k. raphöna. Postväskan placerades bakpå och körkarl och postiljon i sätet. Avfärden från Bollnäs skedde på kvällen och rätt var det var upptäcktes en rad förbönder på vägen. "Nu får postiljon blåsa i hornet" sa skjutspojken. Ja postiljon gjorde sitt bästa som homblåsare och posten som ingen fick hindra kunde passera. Den nyblivne postiljonen fick nu till livs av skjutspojken historien om postiljonen från Söderhamn, som blev skjuten av plundrare, som spänt en lina över vägen vid Norrala backe. Skjutspojken lyckades spränga över linan och hinna undan rövarena, hållande den döda postiljonen i famnen, samt sålunda rädda posten. Historien verkade litet nervkittlande på under-tecknad, och det var inte utan att jag grep lite säkrare om pistolen jag bar i bältet. Även förvissade jag mig om att den meterlånga sabeln var lätt tillgänglig i händelse av överfall.

Föga uppmuntrade var att skjutspojken omtalade, att mellan Ovanåker och Voxna utfördes postskjutsen av en arrendator i Voxna, vars två döttrar tura om att skjutsa posten, som inträffade i Ovanåker vid 12-tiden på natten, och skulle vara framme i Voxna vid 3-tiden på morgonen. Natten före den jag nu åkte hade stora stockar lagts över vägen å denna vägsträcka och hindrat postens framkomst. Postiljonen hade då dragit fram pistolen och hotat skjuta den första som kom fram. Samtidigt beordrades skjutsflickan att välta undan stockarna, ty han lämnade ej posten. Det befarade överfallet uteblev.

Framkommen till Alfta och då vi släpat in postväskan på poststationen utropade poststationsföreståndarinnan: ”Oj, oj, är det en ny postiljon i kväll. Hur ska det gå för er, John Jonsson är full, och så har han hästen som har kollern, och ni som ska lämna så många väskor på vägen till Ovanåker i natt.” Om en stund kom John Jonsson inraglande, iklädd vargskinnspäls med håret utåt. En man med imponerande mått, som gjorde den unge och veke postiljonen ännu mindre. Allt-nog John Jonsson hade reda på väskorna och där de skulle avlämnas. Utkomna på gården befanns Johnsson hava släde, föret var skralt och på gården var barmark. Och där stod hästen som skulle föra oss till Ovanåker och sparkade så elden lyste om hovarna.”

Detta var ett citat från en av alla de opublicerade, fängslade berättelserna i minnes-samlingen *Postman minns*, skrivna i mitten av 1950-talet.

Beskriv din dag

Att fånga själva dagen och frysa den för all framtid får vi acceptera inte är möjligt, men

ett sätt att bevara den är att enskilda personer skriver ner sina upplevelser och tankar en viss dag. Det kan vara en bra utgångspunkt för en minnesinsamling.

En samling berättelser som är skrivna samma dag kan ge kommande generationer en bild av hur vi levde och tänkte i allmänhet.

Två gånger har Postmuseum gått ut med ett upprop om att skriva dagbok ett visst datum, den 14 maj 1991 och den 27 september 2001. År 2011 har det gått tio år och då ska det vara dags igen för ännu ett.

Insamlingen år 1991 gjordes i samband med att Nordiska Museet och Riksförbundet för Hembygdsvård tillsammans hade en stor kampanj kring detta som gav cirka 10 000 bidrag från hela landet. Året därpå gav Nordiska Museet ut boken ”Intressant att leva, Dagböcker 14 maj”.

Sven-Rune Johansson, som själv hade en lång yrkesbana i Posten bakom sig, beskrev med sin artikel *Postfolkets dagbok 14 maj 1991* i årsboken *Postryttare n* 1994 väl bakgrunden till och resultatet av Postmuseums dagboks-

Lantbrevbäraren på Mörkö överlämnar ett paket. Året är 1973. Foto: Yngve Hellström.

insamlande bland postanställda. Denna insamling gav 280 bidrag.

Tio år senare skriver närmare 200 personer dagbok den 27 september 2001 och skickar den till Postmuseum. Ofta beskriver de hela sin dag, från uppvaknandet på morgonen tills det är kväll och dags att sova. Ingenting är för oviktigt att berätta om, till exempel vädret, vad frukosten består av, vad man själv och andra har för kläder, om det är stressigt eller lugnt under dagen, sinnesstämningar och ett brett spektrum av tankar kring livet och vad dagen fört med sig. Detaljrikedomerna ger ofta en fotografisk skärpa.

Det som fanns i mångas tankar var terrorattacken mot World Trade center i New York den 11 september. En av dem som berörde detta är Ulla Neurath:

”Jag tänkte att världen aldrig kommer att bli sig lik igen efter USA-attacken, men må det komma någonting gott av detta. Jag reflekterade över en intervju som Stina Dabrowski hade med Dalai Lama, när de pratade om kriget i Bosnien och Dalai Lama sade: Om människorna bara kunde lära sig att tänka på ett annat sätt så skulle det inte finnas krig.”

En jämförelse mellan bidragen från 1991 och 2001 visar att de som skriver år 2001 ofta är mer intima och öppna med sitt privatliv. Till exempel kan man ge generösa inblickar i sitt sexualliv, något som inte förekommer i dagböckerna 1991 och tidigare minnesinsamlingar.

En slutsats kan vara att massmedias starka utveckling under 1990-talet med Internet i tåten har öppnat dörrar till de privata rummen. Det var en brytningstid på många sätt, kanske främst genom att användandet av datorer spred sig makalöst.

Posten i förändring

År 1996 var det dags att göra insamlingen *Posten i förändring*, som vände sig till alla som var eller hade varit anställda i Posten. Egon Jonsson, tidigare informationsdirektör, var initiativtagare och hade skrivit ett långt brev till museet om det väsentliga i att göra en ny insamling i samma anda som *Postman minns* på 1950-talet. Vi närmade oss ett nytt årtusende och tanken var att samla in minnen från 1900-talet samt att fånga anställdas minnen av företagets allsidiga utveckling under senare delen av århundradet.

Några av vinnarna i berättartävlingen *Posten i förändring*. Från vänster: Ingrid Wettre, Britt Wolf, Ture Eriksson, Christer Hansson, Britt-Marie Hansson och Carl-Oscar Östling. Foto: Y. Hellström.

Posten i förändring var liksom *Postman minns* en pristävling. Det är fyrtio år mellan de båda skrivartävlingarna och Egon Jonsson satt med i juryn för båda.

Pristagarna fick vid en ceremoni på Postmuseum ta emot varsitt litet posthorn i guld. En av dem var Ingrid Wettre som gick post-expeditörskursen år 1931 och tjänstgjorde på postkontor i Göteborg och Östersund. Hon skriver ”Vi var verkligen sammansvetsade i K. Postverket och framför allt var det kunderna som jag alltid tyckte det var roligt att betjäna”.

De över hundra bidragen från hela landet skildrar främst tiden från 1930-talet och framåt, men där finns även minnesbilder tillbaka till slutet av 1800-talet.

De mest representerade yrkesgrupperna är poststationsföreståndare, lantbrevbärare och administratörer.

Helmer Hallberg, som varit poststationsföreståndare i Vartofta började sitt bidrag med att skriva ”Sänder här mina upplevelser av *Posten i förändring* och för mig var det som att börja i ”stenåldern” 1949 och sluta i dataåldern 1982.” En mening som nog väl fångar den utveckling som många postanställda upplevde under 1900-talets andra hälft.

En teknikhistorisk milstolpe

I slutet av 1990-talet fanns det inte längre någon tvekan om att datorerna skulle förändra samhället för all överskådlig framtid. År 2000 efterlyste museet berättelser från dem som var eller hade varit postanställda om deras första erfarenheter av datorn. Informationen gick ut bland annat i personaltidningarna och i brev till medlemmarna i Föreningen Postfolket. I uppropet kunde man läsa:

”Tänk om vi vetat vad människorna en gång i tiden tänkte när de först mötte elden, hjulet, det skrivna ordet, mynten, elektriciteten... Skriv ned dina minnen om när du för första gången kom i kontakt med datorer på ditt arbete (allt från de enklaste matematikmaskinerna och hålkorten), men också dina nuvarande erfarenheter av dator-

tekniken. Ditt bidrag är viktigt för framtidens generationer som säkert vill veta hur människan upplevde datorens intåg i arbetslivet.”

Uppropet *När jag mötte datorn* gav 36 svar. Insamlingen gav sammanlagt 100 skrivna sidor och ger en bred och nyanserad bild av upplevelserna kring att använda dator. Clary Lundahl skriver:

”Året var 1968 och jag hade just avslutat Postens administrativa utbildning, när jag läste en annons från TBV om en kvällskurs i programspråket BASIC. Jag hade inte en aning om vad det var, men eftersom jag klarat av andra utbildningar som jag gett mig in på så tog jag chansen. Efter genomgång av grunderna fick vi i uppgift att skriva egna program till enkla rutinarbeten vilka sedan skulle bearbetas med hjälp av en datamaskin, som det hette i början. Vi skrev ner våra lösningar och överförde sedan dem till hålkort.

När lektionerna var slut promenerade vi till försäkringsbolaget Skandia där vi lämnade våra hålkort. Någon dag senare gick vi eller läraren dit och hämtade resultatet i form av en datalista. Det var spännande och efterhand fick vi en bild av processen bakom bearbetningen. När jag berättade för mina bekanta att jag gick på en datakurs var det många som skakade på huvudet och undrade vad jag höll på med.”

Kläder i Posten

Våren 2005 tog Marianne Larsson, intendent på Postmuseum och doktorand vid Nordiska museets forskarskola, initiativ till minnesinsamlingen *Kläder i Posten*.

I sitt avhandlingsarbete om uniformering i Posten önskade hon ta del av postanställdas personliga erfarenheter. Hon genomförde insamlingen i samarbete med personaltidningen *Nyhetsposten*. Uppropet gav 26 svar per brev eller e-post, i flera fall tillsammans med fotografier.

Bengt Johansson, som började som brev-bärare i Stockholm år 1948 och arbetade i Posten fram till pension, kontaktade Marianne per telefon och de träffades för en intervju. Då fick hon även låna hans dagböcker, minnesberättelser och fotografier. I sina minnesanteckningar från 1970-talet skriver han:

Brevbärarna Gösta Sundquist och Arne Eklöw utanför Frövi postexpedition, troligen år 1947.

”Striden med ledningen om buntlådor, extrabuntar, uppsättande av säckar i portar o.s.v. fortsätter. Så även uniformsfrågan. Den 1/11-71 sänder Löwis hem ett biträde som gick i civila byxor – en något ovanlig åtgärd.

Vi får en ny typ av uniform eller tjänstedräkt som det skulle kallas. Den var skarpare blå och man hade lämnat kavajmodellen och infört en slags jacka. För de som varit med sedan 40-tal så var det den 4:e ’uniformsmodellen’. Skämmössan var nu helt borta i sortimentet.”

Arne Eklöw, som var lådbrevbärare i Frövi i början på 1940-talet, skriver:

”Jag tyckte om, var kanske till och med stolt över att få bära uniform. Uniformen var ju viktig för behörigheten att utföra postarbete, t ex brev-bäring, tömma brevlådor eller tjänstgöring på postkupé.

Under riktigt kalla vintrar var det nog svårt att vara korrekt klädd. Men vi hade tillgång till pälsbrämade mössor av båttyp. Vid extrem kyla fick man nog ibland göra avkall på korrektheten.”

Paket som glädje, vånda, förväntan

Insamlingen *Minnen av paket* gjordes 2008 som en del i arbetsprocessen inför byggan-det av *Glädjen att få paket*, en interaktiv ut-ställning med avsikt att ge nya perspektiv på distanshandeln genom en mix av personligt,

historiskt, logistiskt och med insprängda ak-tiviteter i form av lek och spel för barn och vuxna.

Med insamlingen ville vi dokumentera privatpersoners personliga upplevelser av postpaket. Bakgrunden till utställningen var att Posten AB för att tillmötesgå kunden optimalt anpassar sig till en utveckling i sam-hället där allt fler beställer varor över Internet.

Ett av utställningsrummen ägnades en-bart åt privata upplevelser av postpaket med minnesinsamlingen som källa. Över hundra personer hade skrivit och berättat om post-paket. Av alla dessa fantastiska berättelser valde vi ut sju som visades där med föremål och fotografier som lånades in, som visuella förstärkningar.

Där fanns en stor babydocka som skick-ats från Salt Lake City på 1920-talet och en orkester av små julänglar i trä, som kommit från Östtyskland två i taget inför varje jul år efter år. Där var en gul ros. Ett par slitna pjäxor, sådana som hade skickats i hjälppaket till Norge under kriget och ett leksaks-postkontor, som år 1965 hade glatt en flicka på sjukhus. Den beställda reseskrivmaskinen var utmärkt att skriva ut sina topplistor på under popens era på 60-talet. 2000-talet re-presenterades av en liten tröja till en mjukis-kanin, som skickats av en bästis. Belysningen och stämningsfull musik bidrog till en extra-ordinär upplevelse. Eivor Långström skriver: ”Mitt första barn fyllde ett år. Mormor hade skickat paket de cirka tjugofem milen Storuman-Bjurholm. Nedbäddad i fuktig mossor hade hon lagt en gul ros från sin rabatt. Ettåringen fick nå- gon leksak, rosen var till glädje för mig. Jag visste med vilka besvär min mamma hade lyckats få rosen att blomma där på den karga tomt som till-hörde mitt barndomshem.”

Vid ingången till detta utställningsrum kunde museibesökarna lyssna i hörlurar på fler bidrag. Det greppet gav en realistisk, le-vande och personlig prägel, stundom drama-tisk, rolig och rörande. Vera Näsström, be-rättar att när hon var liten flicka i Bulgarien, var paket med kläder och godis från farmor i Sverige det bästa som fanns:

”Det kunde dröja ganska många veckor för ett paket att komma fram eftersom det sades att alla paket öppnades och kontrollerades vid Bulgariska gränsen så att inte något olämpligt skulle smuglas in i landet.

Mona Hägg illustrerade sitt paketminne. Vänner i Östtyskland skickade varje år små musicerande julänglar som med tiden blev en hel orkester.

Efter evigheters längtan kom äntligen Paketet. Redan doften var något alldeles magiskt. Det doftade... utomlands, det doftade västerländskt, det doftade exotiskt. Det var helt enkelt doften från ett sagolikt land i fjärran. Dofen av en annan värld. En värld där Pippi Långstrump gick på gatorna, där det fanns godis från golv till tak i affärerna och där alla vuxna verkade glada och snälla om än lite stränga ibland.”

Genom utställningen fick vi kontakt med föreningen *Liv i Sverige*. I föreningens tidning hade Gunilla Sternelius skrivit en uppskattad artikel om Postmuseums utställning, *Paketminnen på museum*. Det blev början på ett samarbete mellan Liv i Sverige och museet om *Brevet som förändrade mitt liv*, ett skivarupprop som gjordes året därpå.

Brevet som förändrade mitt liv

Att skriva ett brev och skicka det med Posten är som alla vet inte lika vanligt nu för tiden som det var förr. Därför ville vi göra en minnesinsamling utifrån betydelsen av privatbrev och brevskrivande. Målsättningen

var att få skriftliga bevis på vilken stor och avgörande betydelse brev kan ha för människor personligen. Ett enda brev som man själv fått eller skrivit till någon annan kan förändra allt. Det kan ha skett med en omedelbar verkan och medvetenhet eller så kan betydelsen av detta brev ha uppdragats långt senare i livet.

Insamlingen *Brevet som förändrade mitt liv* gjordes hösten 2009 i samarbete med Föreningen Liv i Sverige. Det slagkraftiga namnet och temat för skivaruppropet var ett förslag från Liv i Sverige, som har lång erfarenhet av att värna om och hitta vägar för att främja självbiografiskt skrivande.

I uppropet formulerade vi frågor för att inspirera till skrivande ”Minns du ditt första kärleksbrev? Eller inkallelseordern? Eller antagningsbeskedet? Eller brevet från en okänd släkting? Eller något annat viktigt brev?”

Över hundra fascinerande berättelser om brev som förändrat livet nådde museet. Den kortaste av dessa är på en kärnfull sida, den längsta är trettio sidor lång. Det kan handla om vad ett uppsägningsbrev kan ställa till med. Att en flicka adopterades bort vid födseln och skriver till sin biologiska mamma tjugo år senare. Eller om att fästmannen bröt förlovningen med några korta rader och det gjorde att steget togs till att arbeta som sjuksköterska i Afrika.

Minnesinsamlingen *Brevet som förändrade mitt liv* är ett fantastiskt material, som gjort för att speglas i bokform och i en utställning.

Brev är historiskt sett en mycket gammal företeelse, nära förknippad med behovet av kommunikation. Det privata brevets innehåll som företeelse kan mycket väl jämföras med det självbiografiska innehållet hos en minnesinsamling. Båda är källmaterial till den personliga upplevelsen. En skillnad är att ett privatbrev oftast riktar sig till en enskild person, att man när man skriver sitt brev har mottagaren i tankarna. Att skriva och berätta något med anledning av en minnesinsamling som ett museum gör blir däremot mer som att man delar med sig av sitt privata liv rent allmänt.

Brevet som förändrade mitt liv gav över hundra svar. Foto: Louise Lind.

I Postmuseum finns ett rikt material kring brev och brevskrivande. Biblioteket har en avdelning med ett brett spektrum av litteratur om brev.

I museets arkiv finns cirka 5.000 brev, i sammanhållna donationer eller sorterade kronologiskt eller efter typ, som Amerikabrev eller sorgebrev. Det äldsta originalet i brevsamlingarna är ett egyptiskt papyrusfragment skrivet under antiken, förmodligen på 400-talet.

Vem kan brevet vara ifrån? Det undrar skådespelarparet Nils Poppe och Inga Landgré vid brevlådan hemma i Danderyd. Året är 1950.

Foto: Nils Johansson.

Museets samling med *Brev från beredskapstiden* är unik i Sverige. Den kom till genom att vi i samband med en ombyggnad av basutställningen *Brevet – en resa genom sekler* efterlyste brev och brevväxlingar från tiden för andra världskriget.

Inom ämnet ”Brev” kan man göra dokumentationer av mycket varierande slag, som minnesinsamlingar utifrån olika aspekter på brev och brevskrivande eller efterlysningar av de fysiska objekten inom ett område, som till exempel brev från en viss tid.

Arkivering, bevarande, tillgänglighet

När sista dagen för att lämna bidrag till museets minnesinsamling har passerat är det dags att arkivera. Bidragen sorteras i bokstavsordning efter givarens namn och efter det skrivs en adressförteckning. Anonyma bidrag läggs under *Anonym*. Främst läggs förteckningen över bidragsgivarna och kringmaterial som informationsblad, frågelista, pressklipp, annonser och skriftväxling.

Hela materialet insorteras i arkivkartonger, som sedan förvaras i arkivet, i ett brandsäkert rum med god säkerhet.

Minnesinsamlingarna finns förtecknade under signum E16 i Postmuseums arkivförteckning över samlingarna. Hyllnumreringen

visar exakt var i arkivet volymen förvaras. E är en av Allmänna Arkivsystemats huvudavdelningar (A-Ö) och står för inkomna handlingar. Förteckningen är tillgänglig för alla som är intresserade av att besöka arkivet och studera samlingarna där.

Om man har skickat med bilder för att belysa texten, som fotografier från arbetet, så kontrollerar vi om de får visas i museets databas på Internet. Om någon vill använda bilder eller annat material så ska det prövas enligt lagen för upphovsrätt och personuppgiftslagen. Ofta är det bra att klargöra från början i samband med en insamling hur man ser på det man ber om att få.

Postmuseum gör även bildinsamlingar. År 1954 gjordes en insamling av foton från Sveriges alla postkontor. En stor del av museets fotosamlingar är uppbyggda på detta material. Ett annat exempel är bildinsamlingen år 1990 inför utställningen *Postkontorens olika ansikten*.

Vad en minnesinsamling kan ge och betyda

De svar som kommer in till museet är ett levande material. Människor delar med sig av sina liv, sina minnen, känslor, fakta och upplevelser. Det övergripande syftet med materialet är att det har samlats in för att bevaras och ge människor i framtiden inblickar i hur man levde och tänkte i vår tid. Ofta kan berättelserna säga något om hur det var på en viss plats, något som även kan intressera hembygdsvetenskapsforskare.

Berättelserna är förstahandskällor som kan användas för forskning inom vetenskapliga ämnen som historia, etnologi och sociologi. I sin avhandling "I moderniseringens skugga? Om förändring och identitet i två administrativa serviceyrken", framlagd 2010 vid Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet, refererar Anette Karlsson till dagboksanteckningar från den 14 maj 1991 som postkassörer över hela landet skickade in till Postmuseum.

Marianne Larsson gjorde Postmuseums minnesinsamling *Kläder i Posten*, som en del i

sitt forskningsarbete. Hennes avhandling "Uniformella förhandlingar, Hierarkier och genusrelationer i Postens kläder 1636-2008" lades fram 2008 vid Etnologiska institutionen, Stockholms universitet.

Ett annat av minnesinsamlingarnas användningsområden är pedagogiska program för gymnasieskolan. Postmuseum har under en följd av år haft ett nära samarbete med gymnasieskolan där man har använt arkivmaterial för uppsatsskrivande och som pedagogiska redskap. Minnesinsamlingarna är ett historiskt källmaterial med tydliga infallsvinklar för källkritiska frågor som "Vad är en källa?" och "Vad är en tolkning?" Man kan säga att ett bidrag till en minnesinsamling är en primärkälla till den person som skrivit det.

Minnesinsamlingen kan också på olika sätt ge innehåll till utställningar, antingen att man gör en utställning om materialet eller att man använder sig av bilder och personer som berättelserna förmedlar till oss för att skildra något speciellt.

I Postmuseums basutställning *Brevet – en resa genom sekler* visas bland mycket annat stadsbrevbäringen på 1920-talet. Brevbäraren Gustav Hörberg ska stiga ur hissen för att börja dela ut post i trappuppgången. Vaxdockan är gjord av Göran Hazelius och uniformen hör till museets föremålssamling.

Gustav Hörberg var brevbärare i Stockholm och skrev sin berättelse i juni 1955 till minnesinsamlingen *Postman minns*. Det var så vi fann honom, vid början på 1990-talet, i samband med efterforskningar inför utställningen. Han skriver:

"Som brevbärare var det ju många gånger tungt med väskan, för i det distrikt jag gick hade vi omkring 800 trappor på 6 man, men endast 6 hissar, därav 2 låsta för oss, men med liten övertalningsförmåga blev de upplåsta och vi fick åka. Detta var omkring 1910, men nu blir ingen nekad att åka hiss. Vi hade då 5 turer om dagen. Varje man gick 3 turer. Sista turen gick då ut omkring kl. 6.40 em. Man fick många gånger ej slut på turen förrän närmare kl. 9 em. Dr. Sven Hedins sände ju ut sitt varningsord under första världskriget, då blev väskan tung och alla dessa

Brevbärare Gustav Hörberg utanför Norrtullsgatan 31 i Stockholm.
Fotograf: okänd.

skrifter skulle beställas samma kväll de blev inlämnade. Jag vet att jag fick gå tills klockan blev 10 em. En gång hade jag ändå inte fått slut på alla.”

I minnesinsamlingarna är det inte ovanligt med så här detaljerade beskrivningar av arbetet, något som kan vara värdefullt för forskare eftersom det dagliga slitet ofta inte har dokumenterats. Minnesinsamlingarna ger även rika möjligheter till att göra antologier och andra böcker liksom radioprogram. Det är en kulturskatt i museets arkiv, som väntar på att användas och komma många till del.

I dag är man inom många företag och yrkesgrupper intresserade av sin historia och vill både dokumentera den och lära känna den på olika sätt. Det kan finnas en längtan efter att känna förankring i sin yrkesidentitet, att uppleva att företaget har en själ och få kännedom om och kunna dra nytta av före-

tagets eller yrkets historia och tidigare erfarenheter.

Som vi såg i citatet från uppropet till *Postman minns* på 1950-talet så talade man redan på den tiden om en ”rotlös” tid. Idag betraktar många rent allmänt femtiotalet snarare som en stabil och trygg period jämfört med nu. För oss som lever på 2000-talet är det mer viktigt än någonsin att dokumentera för framtiden och att på alla tänkbara sätt arbeta emot historielösheten i vår värld.